

Katarzyna Chmurzyńska

*Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowy Instytut
Badawczy w Warszawie*

OCENA INWESTYCJI REALIZOWANYCH Z UDZIAŁEM ŚRODKÓW UNIJNYCH W GOSPODARSTWACH SPECJALIZUJĄCYCH SIĘ W CHOWIE TRZODY CHLEWNEJ

THE ASSESSMENT OF INVESTMENTS CO-FINANCED WITH THE EU FUNDS IN PIG FARMS

Słowa kluczowe: inwestycje, efektywność, środki unijne, trzoda chlewna

Key words: investments, effectiveness, EU funds, pig farms

Synopsis. Podjęto próbę określenia efektywności działań inwestycyjnych, realizowanych w gospodarstwach specjalizujących się w chowie trzody chlewnej, przy udziale środków finansowych Unii Europejskiej. Analizie poddano wyselekcjonowane gospodarstwa z bazy danych Polskiego FADN. Porównywano je do wybranej grupy kontrolnej w latach 2004-2007.

Wprowadzenie

Od 2008 roku w Instytucie Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej prowadzone są badania efektywności wsparcia udzielanego grupie gospodarstw specjalizujących się w chowie trzody chlewnej. Badaniem objęto lata 2004-2007, które były szczególnym okresem dla polskiej gospodarki i rolnictwa, ponieważ były to pierwsze lata członkostwa Polski w Unii Europejskiej. Zmieniły się warunki funkcjonowania gospodarstw na rynku krajowym i międzynarodowym. Dlatego też podjęto działania inwestycyjne mające na celu poprawę funkcjonowania tych jednostek oraz dostosowanie ich do standardów UE. Na te właśnie działania inwestycyjne położono w badaniu szczególny nacisk.

W latach 2004-2006 funkcjonowały dwa wspierające rolnictwo programy współfinansowane ze środków unijnych: Sektorowy Program Operacyjny „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006” (SPO „Rolnictwo”) oraz Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich 2004-2006 (PROW). Działalność inwestycyjną można było finansować w całości lub częściowo ze środków działań obu programów, w tym zwłaszcza: Inwestycje w gospodarstwach rolnych (SPO „Rolnictwo”), Dostosowanie gospodarstw rolnych do standardów UE oraz Wsparcie gospodarstw niskotowarowych (PROW). Ze środków działania Inwestycje w gospodarstwach rolnych współfinansowano projekty modernizujące gospodarstwa rolne, w tym przede wszystkim dostosowujące je do funkcjonowania na Jednolitym Rynku UE [Chmurzyńska 2008]. Ze środków działania Dostosowanie gospodarstw rolnych do standardów UE współfinansowano inwestycje dostosowujące gospodarstwa do przepisów weterynaryjnych i sanitarnych Unii Europejskiej oraz unijnych standardów ochrony środowiska, a także zdrowia i dobrostanu zwierząt. We wsparciu gospodarstw niskotowarowych chodziło o zwiększenie możliwości inwestycyjnych gospodarstw niskotowarowych, co w efekcie miało spowodować wzrost potencjału ekonomicznego i poprawę sytuacji dochodowej [Bułkowska 2008].

Do końca 2008 ze środków działania Wspieranie gospodarstw niskotowarowych wypłacono 1312 mln zł, Dostosowanie do standardów UE – 2427 mln zł [Miesięczne...2009a], zaś na Inwestycje w gospodarstwach rolnych – 2412 mln zł [Miesięczne...2009b]. Ze środków działania Inwestycje w gospodarstwach rolnych na inwestycje związane z chowem trzody chlewnej do końca 2008 przeznaczono środków publicznych przeszło 375 mln zł.

Cel, źródło danych i metodyka badań

Celem badania była ocena efektów wsparcia środkami PROW i SPO „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006” inwestycji w gospodarstwach specjalizujących się w chowie trzody chlewnej. Badanie polegało na porównaniu efektów ekonomicznych dwóch grup gospodarstw specjalizujących się w chowie trzody chlewnej, prowadzących rachun-

kowość rolną nieprzerwanie w latach 2004-2007: badanej (gospodarstwa, które skorzystały ze wsparcia) i kontrolnej (gospodarstwa, które nie skorzystały ze wsparcia). Źródłem danych była baza zawierająca informacje o gospodarstwach rolnych, które uczestniczyły w FADN w latach 2004-2007.

Pierwszym etapem wyboru gospodarstw było wybranie z bazy FADN gospodarstw, zakwalifikowanych jako gospodarstwa trzodowe¹. Spośród nich wybrano te, które w latach 2004-2006 prowadziły nieprzerwanie rachunkowość rolną w systemie FADN. Tych gospodarstw było 1369 (tab. 1).

Do wyboru grupy badanej zastosowano dwa kryteria. Po pierwsze z całej zbiorowości wybrano te gospodarstwa, które w roku 2006² otrzymały wsparcie z funduszy unijnych, a także skorzystały z pomocy o charakterze inwestycyjnym. Grupa ta liczyła 291 gospodarstw, zajmujących się chowem trzody chlewnej. Spośród nich wybrano te, które powtarzały się w latach 2004 i 2005. Otrzymano grupę 233 gospodarstw rolnych, które w 2006 roku otrzymały wsparcie inwestycyjne współfinansowane z funduszy unijnych i które występowały w bazie FADN w poprzednich, rozpatrywanych latach.

Wybrane gospodarstwa podzielono według grup wielkości ekonomicznej³. W dalszej analizie uwzględniono trzy grupy gospodarstw: średnio-małe, średnio-duże, duże o liczebności co najmniej 15, pozwalającej na prowadzenie analiz⁴. Najwięcej gospodarstw należało do grupy średnio-małych, aż 107, grupa duża liczyła 58 gospodarstw, a średnio-mała – 35. Jeszcze dwie grupy gospodarstw (małe i bardzo duże) spełniały to wymaganie, jednak ich liczebność była na granicy kryterium i nie uwzględniono ich w badaniu. W kolejnym etapie wybrano ze zbiorowości, badanej przez FADN w 2004 roku, gospodarstwa podobne do badanych, spośród tych, które nie skorzystały ze wsparcia unijnego na cele inwestycyjne. Stopień podobieństwa ustalano uwzględniając trzy podstawowe czynniki produkcji: powierzchnię gospodarstwa, siłę roboczą oraz kapitał. Ponadto, gospodarstwo podobne musiało znajdować się w tym samym makroregionie FADN co badane. Z grupy tej następnie wyeliminowano gospodarstwa, które nie istniały w bazie FADN w latach 2005-2007; grupa kontrolna jest zatem mniejsza niż badana. Liczy ona 128 gospodarstw specjalizujących się w chowie trzody chlewnej, podzielonych na trzy grupy wielkości ekonomicznej, z których najliczniejsza średnio-duża liczy 74 gospodarstwa, duża – 32, a średnio-mała – 22.

Tabela 1. Gospodarstwa, uczestniczące w Polskim FADN, korzystające ze wsparcia funduszy unijnych w 2006 roku i powtarzające się w latach 2004 i 2005, w podziale ze względu na wielkość ekonomiczną

Wielkość ekonomiczna	Liczba gospodarstw trzodowych		Liczba gospodarstw korzystających ze wsparcia inwestycyjnego w 2006 r.		Gospodarstwa w próbie	
	ogółem	w tym: korzystające ze wsparcia w latach 2004-2006	ogółem	w tym: korzystające ze wsparcia w latach 2004-2006	liczba	%
Bardzo małe (<4ESU)	39	17	8	2	-	-
Małe (4≤8ESU)	151	108	29	15	-	-
Średnio-małe (8≤16ESU)	322	277	38	35	22	63
Średnio-duże (16≤40ESU)	668	575	127	107	74	69
Duże (40≤100 ESU)	677	324	73	58	32	55
Bardzo duże (>100 ESU)	70	68	16	16	-	-
Suma	1627	1369	291	233	128	55

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych Polskiego FADN.

¹ Typ rolniczy gospodarstwa określany jest na podstawie udziału poszczególnych działalności w tworzeniu ogólnej wartości standardowej nadwyżki bezpośredniej (SGM) w gospodarstwie. Gospodarstwa, w których udział jednej działalności przekracza 2/3 SGM uważane są za specjalistyczne

² Rok 2006 wybrano za rok bazowy ze względu na to, że wtedy największa liczba gospodarstw korzystała ze wsparcia inwestycyjnego

³ Tylko w odniesieniu do dwóch kryteriów (wielkości ekonomicznej oraz typu rolniczego) wyniki są reprezentatywne dla pola obserwacji Polskiego FADN.

⁴ Zgodnie z wymogami Polskiego FADN tylko w takich zbiorowościach można publikować dane dotyczące gospodarstw tak, by ich identyfikacja nie była możliwa.

Badanie polega na analizie zmian zachodzących w dwóch grupach gospodarstw podobnych (korzystających i niekorzystających z pomocy inwestycyjnej) w czterech kolejnych latach 2004, 2005, 2006, 2007 i w podziale na trzy grupy wielkości ekonomicznej.

Wyniki badań

Wszystkie grupy analizowanych gospodarstw korzystały z dostosowań gospodarstw do standardów UE. Jednak wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstw udział inwestycji dostosowawczych w inwestycjach ogółem zmniejszał się. Z kolei rósł udział dotacji do budowy lub remontu budynków gospodarstwa rolnego. W gospodarstwach średnio-dużych pojawiły się także dotacje do zakupu/remontu pojazdów, maszyn lub urządzeń, a ich udział stanowił blisko 10% wartości realizowanych inwestycji. Natomiast w gospodarstwach dużych ten udział stanowił już blisko 20%.

Taki rozkład inwestycji mówi o tym, że o ile w gospodarstwach najslabszych ekonomicznie najistotniejsze były działania dostosowujące do standardów UE, to już w gospodarstwach silniejszych ważniejsza była modernizacja oraz zakup nowych maszyn, czyli działania mające na celu poprawę warunków pracy, rozwój gospodarstw i zwiększanie skali produkcji.

Nie można nie zauważyć pośród działań inwestycyjnych dotacji polegających na wspieraniu gospodarstw niskotowarowych. Biorąc pod uwagę, że najmniejsze z analizowanych gospodarstw trzodowych mają wielkość ekonomiczną od 8 do 16 ESU, a wsparcie to kierowane jest do gospodarstw o sile od 2 do 4 ESU, gospodarstwa średnio-małe nie powinny korzystać ze środków tego działania. Jednak, jak już wspomniano, za bazy przyjęto rok 2006. Natomiast gospodarstwa istniały w bazie FADN również w latach wcześniejszych. W 2004 roku wielkość ekonomiczna części z nich mogła być znacznie niższa, niż w 2006 roku, a wtedy uprawnione były do korzystania z tego rodzaju wsparcia.

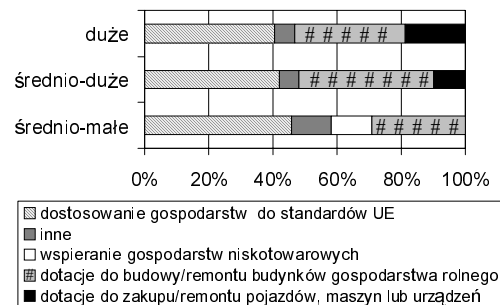
Zarówno wśród gospodarstw badanych, jak i kontrolnych w 2006 roku dominowali użytkownicy w wieku od 40 do 50 lat. Jedynie w grupie kontrolnej średnio-małej przeważali użytkownicy młodszy – od 30 do 40 lat. W gospodarstwach badanych wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej zmniejszał się udział grup wiekowych 40-50 lat i 50-60 lat, a zwiększał w wieku od 30 do 40 lat. Z kolei w grupie kontrolnej było odwrotnie i wraz ze zwiększaniem się wielkości ekonomicznej gospodarstw zwiększał się udział starszych grup wiekowych.

W strukturze wykształcenia dominowało wykształcenie rolnicze na poziomie zasadniczym i średnim. W gospodarstwach największych, zarówno w grupie badanej, jak i kontrolnej występowało również wykształcenie wyższe rolnicze, podczas gdy w grupach najmniejszych żaden z użytkowników nie osiągnął tego stopnia edukacji. Oznacza to, że lepiej wykształcone osoby decydowały się na prowadzenie działalności rolniczej na większą skalę, podejmując większe ryzyko finansowe, ale jednocześnie oczekując wyższych dochodów.

Wybrane zasoby czynników produkcji

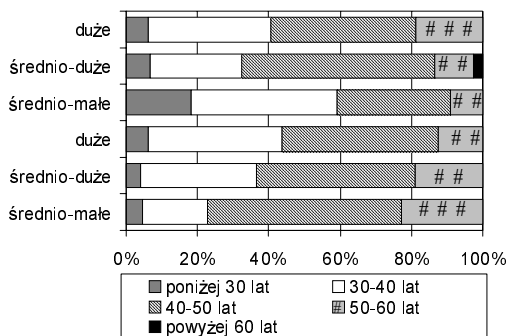
Wielkość ekonomiczna gospodarstw trzodowych zwiększała się w latach 2004-2007 we wszystkich grupach badanych gospodarstw. W gospodarstwach najmniejszych wzrost wielkości nastąpił o 20%, zaś w największych o blisko 30%. Z podobną sytuacją mamy do czynienia w przypadku aktywów. W gospodarstwach badanych wartość aktywów wzrosła od 13% w najmniejszej badanej grupie do aż 34% w największej. W grupach kontrolnych również następował wzrost wartości aktywów, jednak tempo wzrostu było wolniejsze.

W większości grup zwiększała się powierzchnia gospodarstw trzodowych. Wyjątkami były grupa badana średnio-mała oraz kontrolna duża. Zmiany w powierzchni jednak były bardzo niewielkie i zależały głównie od powierzchni dzierżawionej. Można to tłumaczyć wysokimi cenami ziemi rolniczej oraz tym, że po wprowadzeniu płatności bezpośrednich właściciele nie byli skłonni

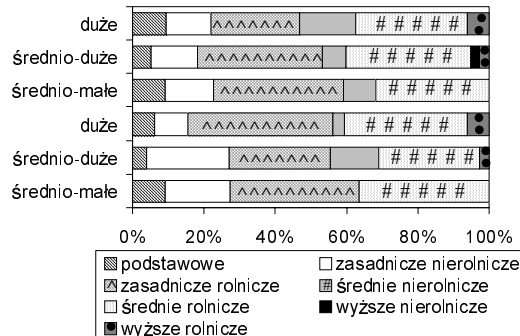
Rysunek 1. Struktura rzeczowa realizowanych inwestycji

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych FADN.

Rysunek 2. Struktura wieku użytkowników gospodarstw

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych polskiego FADN.

Rysunek 3. Struktura wykształcenia użytkowników gospodarstw

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych polskiego FADN.

Tabela 2. Wybrane informacje o zasobach czynników produkcji gospodarstwa

Wyszczególnienie		Gospodarstwa średnio-małe			Gospodarstwa średnio-duże			Gospodarstwa duże		
		2004	2007	2007/2004	2004	2007	2007/2004	2004	2007	2007/2004
Wielkość ekonomiczna	badane	11,17	13,38	1,20	23,69	29,62	1,25	48,87	62,34	1,28
	kontrolne	12,12	15,65	1,29	24,20	28,60	1,18	47,93	58,68	1,22
Aktywa gospodarstwa [tys. zł]	badane	252,00	284,00	1,13	413,00	514,00	1,25	852,00	1141,00	1,34
	kontrolne	256,00	276,00	1,08	413,00	480,00	1,16	834,00	942,00	1,13
Powierzchnia gospodarstwa [ha]	badane	13,86	13,64	0,98	24,46	26,37	1,08	46,34	50,64	1,09
	kontrolne	13,72	14,49	1,06	24,35	25,85	1,06	45,82	45,90	1,00
Pogłowie trzody chlewnej [LU ^a /gosp]	badane	17,41	21,51	1,24	39,43	47,53	1,21	85,22	102,71	1,21
	kontrolne	18,28	24,58	1,34	40,31	44,88	1,11	80,75	94,78	1,17

^a Livetock Units = DJP (duża jednostka przeliczeniowa inwentarza) – umowna jednostka liczebności zwierząt hodowlanych w gospodarstwie, wg polskich norm odpowiadająca jednej krowie o masie 500 kg, knury i maciory przyjmują wartość 0,3, tuczniaki – 0,25, bekony – 0,2.

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych Polskiego FADN.

do sprzedaży ziemi. Była ona niejako „zamrożona”. Dodatkowym utrudnieniem było to, że zakup ziemi nie może być współfinansowany z funduszy strukturalnych.

Powierzchnia gospodarstw trzodowych w większości grup zwiększała się. Wyjątkami były tak jak poprzednio tylko dwie grupy – badana średnio-mała oraz kontrolna duża.

Podobnie jak omawiane wyżej czynniki produkcji, w analizowanych gospodarstwach wzrastało także pogłowie trzody. Relatywnie największy przyrost wystąpił w obu grupach gospodarstw średnio-małych (kontrolnej i badanej). We wszystkich analizowanych grupach następował spadek dochodów (tab. 3). Wyjątkiem była grupa kontrolna gospodarstw średnio-małych. Spadek dochodów gospodarstw trzodowych wynikał ze wzrostu cen pasz i spadku cen żywca wieprzowego. W 2007 roku występował w strukturze dochodów dopłaty bezpośrednie⁵. Można się zatem spodziewać, że gdyby ich nie było, sytuacja dochodowa gospodarstw trzodowych byłaby jeszcze bardziej niekorzystna.

Wartość produkcji ogółem (tab. 3) w badanych latach charakteryzowała się systematycznym wzrostem, zarówno w grupach badanych, jak i kontrolnych. Inna sytuacja była w przypadku produkcji wieprzowiny. O ile w gospodarstwach średnio-małych i dużych ten wzrost był, choć rela-

⁵ Płatności bezpośrednie pojawiły się w strukturze dochodów już we wcześniejszych latach. W tym opracowaniu przedstawione są jedynie lata skrajne, stąd stwierdzenie, że płatności pojawiły się od 2007 roku.

Tabela 3. Wybrane informacje o dochodach, produkcji i kosztach gospodarstw

Wyszczególnienie		Gospodarstwa średnio-małe			Gospodarstwa średnio-duże			Gospodarstwa duże		
		2004	2007	2007/2004	2004	2007	2007/2004	2004	2007	2007/2004
Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego [tys. zł]	badane	25	24	0,96	66	57	0,87	132	126	0,95
	kontrolne	27	35	1,30	67	54	0,81	131	117	0,90
Dopłaty bezpośrednie [tys. zł]	badane	-	10	-	-	18	-	-	34	-
	kontrolne	-	11	-	-	18	-	-	34	-
Produkcja ogółem [tys. zł]	badane	82	93	1,13	179	194	1,08	377	432	1,15
	kontrolne	82	106	1,29	179	189	1,05	346	391	1,13
Produkcja wieprzowiny [tys. zł]	badane	53	55	1,04	119	113	0,95	261	268	1,03
	kontrolne	53	60	1,13	119	106	0,89	228	240	1,06
Koszty [tys. zł]	badane	64	82	1,29	127	159	1,25	276	359	1,30
	kontrolne	62	84	1,35	125	153	1,22	243	320	1,32

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych Polskiego FADN.

tywnie niewielki, to już w gospodarstwach średnio-dużych wystąpił spadek wartości produkcji. Taka sytuacja wynikać może z sytuacji na rynku, wzrostu cen zbóż, który sprawiał, że chów trzody chlewnej stawał się niedochodowy. Gospodarstwa były zmuszone zatem rozwijać inne działalności, by zwiększać wartość produkcji ogółem.

Koszty produkcji w analizowanych gospodarstwach w wyniku wzrostu cen pasz wzrastały, w gospodarstwach badanych od 25 do 30%, a w kontrolnych od 22 do nawet 35%.

Wskaźnik dochodowości produkcji w gospodarstwach trzodowych w gospodarstwach badanych we wszystkich grupach wskazuje na pogorszenie sytuacji dochodowej (tab. 4). Jego wielkość waha się od 0,81 do 0,85. W gospodarstwach kontrolnych w grupie średnio-dużej i dużej sytuacja jest podobna, a wskaźnik przyjmuje nieznacznie niższą wartość. Zupełnie odwrotnie jest w kontrolnej grupie średnio-małej, w której wskaźnik wskazuje na poprawę dochodowości produkcji. Taka sytuacja wynika ze wzrostu produkcji w gospodarstwach średnio-małych kontrolnych w 2007 roku w stosunku do roku 2004.

Podobnie sytuacja wygląda w przypadku dochodu w przeliczeniu na 1 zł kapitału własnego. Tu również w gospodarstwach badanych i grupie średnio-dużej i dużej kontrolnej mamy do czynienia ze spadkiem dochodu. Jedynie w gospodarstwach kontrolnych średnio-małych jest wzrost.

Na podstawie danych o wartości produkcji wytworzonej można określić produktywność podstawowych czynników produkcji. W 2007 roku w stosunku do 2004 produktywność majątku (aktywów) zmalała w gospodarstwach badanych oraz w grupach średnio-dużych i dużych gospodarstw

Tabela 4. Wybrane wskaźniki dochodowości i produktywności

Wyszczególnienie		Gospodarstwa średnio-małe			Gospodarstwa średnio-duże			Gospodarstwa duże		
		2004	2007	2007/2004	2004	2007	2007/2004	2004	2007	2007/2004
Wskaźnik dochodowości produkcji	badane	0,21	0,17	0,81	0,20	0,17	0,85	0,20	0,17	0,85
	kontrolne	0,22	0,23	1,04	0,22	0,17	0,77	0,20	0,16	0,80
Dochód na 1 zł kapitału własnego	badane	0,08	0,06	0,75	0,10	0,07	0,70	0,10	0,08	0,80
	kontrolne	0,08	0,09	1,12	0,11	0,08	0,73	0,09	0,08	0,90
Wartość produkcji na 1 zł aktywów	badane	0,08	0,06	0,75	0,11	0,07	0,63	0,10	0,08	0,80
	kontrolne	0,08	0,09	1,12	0,11	0,08	0,72	0,10	0,08	0,80

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych Polskiego FADN.

kontrolnych. Jedynie w gospodarstwach kontrolnych średnio-małych wartość tego wskaźnika zwiększyła się. Wynika to z tego, że w tych gospodarstwach wartość dochodów wzrosła, podczas gdy we wszystkich pozostałych grupach gospodarstw spadała.

Wnioski

Otrzymywanie wsparcia nie było warunkiem koniecznym rozwoju gospodarstw w badanym okresie, bowiem rozwijały się zarówno gospodarstwa badane i kontrolne. Tempo zmian było szybsze w gospodarstwach badanych.

Relatywnie szybkie tempo zmian wielkości ekonomicznej następowało w najmniejszej badanej grupie gospodarstw trzodowych, natomiast bezwzględny wzrost wielkości ekonomicznej między najmniejszą i największą analizowaną grupą była blisko sześciokrotna. Można zatem stwierdzić, że wsparcie nie zapobiegało powiększaniu różnic, gospodarstwa słabe ekonomicznie pozostawały słabe, gospodarstwa silne – stawały się coraz silniejsze.

W gospodarstwach trzodowych we wszystkich grupach badanych i kontrolnych widoczny był spadek dochodów. Wyjątkiem była grupa kontrolna gospodarstw średnio-małych, w której nastąpił wzrost dochodów. O spadku dochodów zdecydowała sytuacja rynkowa, zwłaszcza relacje cen pasz do ceny żywca wieprzowego.

Na dochody rolnicze silny wpływ miały ceny otrzymywane przez rolników i pozacenowe instrumenty wspierające dochody (płatności bezpośrednie, uzupełniające i ewentualnie płatności ONW), znacznie słabszy – instrumenty wspierające inwestycje.

Badany okres był wyjątkowo niekorzystny dla producentów wieprzowiny. Składa się na to wiele przyczyn: niskie ceny skupu trzody chlewnej, rosnące ceny zbóż i pasz, co prowadziło do wzrostu cen pasz przemysłowych oraz systematyczne umacnianie się złotówki przy jednoczesnym spadku kursu euro [Urban 2009]. Te przyczyny doprowadziły do tzw. „głębokiego dołka świńskiego”, czyli do zmniejszenia pogłowia trzody chlewnej do poziomu ok. 13,3 mln sztuk⁶.

Analizowany okres był zbyt krótki by można było ocenić efekty ekonomiczne inwestycji realizowanych w gospodarstwach trzodowych z pomocą funduszy unijnych. Będą one widoczne dopiero po upływie dłuższego okresu czasu. Szczególnie, że ostatni analizowany rok to rok 2007. Programy unijne, które funkcjonowały w Polsce w latach 2004-2006 były realizowane zgodnie z zasadą n+2, co oznacza, że ich czynna realizacja (podpisywanie umów) zakończyła się w roku 2006, zaś inwestycje były realizowane i środki wypłacane do końca roku 2008. Zatem nie ma jeszcze danych o sytuacji badanych gospodarstw w 2008 roku i wsparciu jakie otrzymały. W związku z tym przeprowadzona analiza jest wstępem do dalszych badań.

Literatura

- Bułkowska M. 2007: Stan realizacji PROW 2004-2006, Seria Program Wieloletni, Raport nr 65. IERiGŻ-PIB, Warszawa.
- Chmurzyńska K. 2007: Stan realizacji Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006”, Seria Program Wieloletni, Raport nr 65. IERiGŻ-PIB, Warszawa.
- Goraj L., Mańko S. 2009: Rachunkowość i analiza ekonomiczna w indywidualnym gospodarstwie rolnym. Difin, Warszawa.
- Gradziuk K. 2007: Realizacja programu SAPARD w Polsce – zróżnicowanie regionalne, Seria Program Wieloletni, Raport nr 85. IERiGŻ-PIB, Warszawa.
- Miesięczne PROWinki, styczeń 2009a [<http://www.minrol.gov.pl/DesktopModules/Announcement/ViewAnnouncement.aspx?ModuleID=1218&TabOrgID=1514&LangId=0&AnnouncementId=12133&ModulePositionId=1676>].
- Miesięczne SPOTkania, marzec 2009b [<http://www.minrol.gov.pl/DesktopModules/Announcement/ViewAnnouncement.aspx?ModuleID=1305&TabOrgID=1543&LangId=0&AnnouncementId=11981&ModulePositionId=1787>].
- Urban R. 2009: Głęboki dołek świński – źródła i skutki. [W:] *Przemysł spożywczy*, t. 63, nr 3, s. 10-13.
- Praca zbiorowa, Woś A. (red.). 2007: Analiza produkcyjno-ekonomicznej sytuacji rolnictwa i gospodarki żywnościowej w 2006 roku. IERiGŻ-PIB, Warszawa.
- Wyniki standardowe uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN w 2007 roku [<http://www.fadn.pl/index.php?id=1554>].

Summary

In this article there is an attempt of an assessment of effectiveness of investments co-financed with the EU funds in pig farms. Analyzed farms are selected from database of Polish FADN. They are compared to the group of similar farms in years 2004-2007.

Adres do korespondencji:

mgr inż. Katarzyna Chmurzyńska
Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – PIB
ul. Świętokrzyska 20, 00-002 Warszawa
tel. (0 22) 505 47 05, e-mail: chmurzyńska@ierigz.waw.pl

⁶ Wyniki badań GUS, pogłowia trzody chlewnej według stanu z końca marca 2009 r.